

УКРАЇНСЬКА МУЗИЧНА НУМІЗМАТИКА

Світлана Василик

УДК 78:737.1(477)

У статті розглядаються пам'ятні та ювілейні монети, викарбувані Нацбанком України, що можна умовно об'єднати за причетністю їх до української музичної культури, присвячені видатним композиторам, співакам, музично-театральним діячам, музичним інструментам, окремим музичним творам, будівлям театрів тощо.

Ключові слова: нумізматики, пам'ятні монети, ювілейні монети, аверс, реверс.

In this article the jubilee coins made by National Bank of Ukraine in 1995–2009 are considered in the context of the world and Ukrainian musical culture. They are dedicated to composers, singers, music theatre workers, music instruments, the buildings of theatres etc.

Key words: numismatics, obverse, reverse, jubilee coins.

Нумізматики (НМ., від лат. *numisma* та грец. *νόμισμα* – «монета») – допоміжна науково-історична дисципліна, що вивчає монети як пам'ятки, що відображають економічний та культурний розвиток окремих країн народів, досліджує роль грошей та грошових систем у ту чи іншу епоху. Нумізматики оперує відомостями з історії, археології, політичної економіки, мовознавства, мистецтвознавства тощо¹. Як наукова дисципліна вона постала з аматорського колекціонування монет. Збирання монет набуло особливого поширення в Європі за часів епохи Відродження (XV ст.): спершу в Італії, а згодом в Німеччині та інших країнах. В Україні інтерес до колекціонування монет бере початок у XVI ст. Поступово збирання монет почало отримувати науковий зміст і форму. У багатьох країнах із XVII ст. з'являються описи давніх монет, у XVIII – на початку XIX ст. було створено перші каталоги музейних колекцій. Згодом почали виходити фундаментальні праці, що визначили різні галузі нумізматики².

В Україні з кінця XVIII ст. у Львівському університеті читали курс нумізматики. Середина і друга половина XX ст. в Європі позначені новим підходом до нумізматики, запропонованим, зокрема, російським та українським вченим І. Спаським, який досліджував насамперед монетні скарби, порівнюючи їх дані зі свідченнями писемних джерел, а також розробив новітню

методику дослідження недатованих монет (аналіз штемпелів).

Ювілейні (ЮМ) та пам'ятні монети (ПМ) колишнього СРСР випускали перш за все для обслуговування сфери обігу, а до колекцій входила тільки невелика їх частина. Поява ПМ у радянській нумізматиці дала можливість для переходу від хронологічного принципу колекціонування до тематичного (пам'ятний рубль «Т. Г. Шевченко», 1989)³. Головним осередком нумізматики досліджень у світі є відділ нумізматики Ермітажу в Санкт-Петербурзі. Нумізматики також розвинена в Німеччині, Польщі, Швеції, інших країнах Європи, а також у Канаді та США. В Україні найбільші колекції монет належать Київському та Львівському історичним музеям. Нумізматику як навчальну дисципліну викладають у Львівському університеті та інших ВНЗ України.

ПМ – монети особливого карбування, що випускають у пам'ять про якісь події, на честь окремих осіб, ювілейних дат, їх також присвячують різним явищам суспільного життя, природи тощо. Першими пам'ятними монетами в Україні можна вважати давньоруські «златники», створені за часів правління князя Володимира Святославича (980–1015)⁴. ЮМ випускають для відзначення ювілейних дат у житті видатних осіб, діяльності організацій, подій тощо⁵.

Аверс (від франц. *avers* та лат. *adversus* – «обернений обличчям») – це лицьовий бік монети, а також медалі, де зображено символ (герб) держави (у монархічних країнах – портрет правителя)⁶. На зворотному боці, **реверсі** (від лат. *reverses* – «зворотній»), карбують номінал. Значною різноманітністю характеризуються аверси пам'ятних монет⁷. Напис на монеті – **легенда** (від лат. *legenda* – «те, що має бути прочитаним») – складається з ряду елементів: назви держави (імені монарха), назви місця карбування, року випуску, іноді назви самої монети. Найрізноманітніші легенди трапляються на ПМ та ЮМ⁸. Певні написи можуть міститися також на **гурті** (від нім. *gurt*, буквально – «пояс, підпруга»; «ребро, обріз монети, медалі») монети: зазначення проби металу чи вага, ініціали майстрів, інші написи як рельєфними, так і вдвленими літерами. Оформлення гурту – це елемент не тільки захисту, а й дизайну⁹.

У квітні 1994 р. було прийнято спільну постанову Кабінету Міністрів України та Національного банку України (НБУ) щодо випуску ПМ. Його організацію згідно з довгостроковою програмою, узгодженою з НАНУ, доручили відповідному управлінню НБУ, що розробляє річні тематичні плани, номінальні ряди та технічні характеристики, проекти дизайнів і тиражів, виготовляє рекламну продукцію, забезпечує розповсюдження¹⁰.

Упродовж 1995–2009 рр. в обіг випущено більше 400 ювілейних і пам'ятних монет. Програма випуску українських ПМ має передусім культурний, пізнавальний і політичний характер, покликана унаочнити тисячолітній набуток історії та культури України. Усі монети відзначаються досконалим дизайном, розроблені художниками Монетного двору НБУ (О. Івахненко, А. Пономаренко, Д. Лоббан,

С. Міненок, Т. Прохорова, О. і С. Харуки, В. Таран, А. Сніжко, М. Кочубей, С. Беляєв, В. Швецов та ін.).

Мінішедеври в металі відкарбовано в пам'ять про історичні, політичні, культурні, спортивні події, а також на честь видатних постатей нашої держави. На них зображено національні пам'ятки архітектури й культури, окремі представники фауни та флори України.

Класифікують ПМ та ЮМ за матеріалом виготовлення: біметалеві монети з дорогоцінних металів, біметалеві монети з недорогоцінних металів, лише з дорогоцінних металів (золото, срібло), з недорогоцінних металів, – а також за тематикою¹¹.

Значну кількість монет різних тематичних серій можна умовно об'єднати за їх причетністю до світової та української музичної культури, зокрема присвячені видатним композиторам, співакам, музично-театральним діячам; визначним постатям козацької доби, оспіваним у думах і народних піснях; поетам і письменникам, до творчості яких звертались українські композитори; ті, на яких є зображення музичних інструментів, окремих музичних творів, а також сцен із музично-театральних вистав, будівлі театрів тощо.

У серії «Видатні особистості України» представлено ряд відомих кобзарів, композиторів, співаків, хореографів, музично-драматичних акторів. Наприклад, ЮМ «Остап Вересай» (23.09.2003, 2 грн, нейзильбер, В. Таран, О. і С. Харуки)¹² присвячена 200-річчю від дня народження українського кобзаря. На аверсі монети праворуч зображено бандуру на тлі горизонтальної орнаментальної смуги, над якою розміщено малий Державний Герб України, напис «Україна» та логотип Монетного двору НБУ, під смугою – написи в три рядки: «2», «гривні»,

«2003». На реверсі – сліпий кобзар з музичним інструментом у руках, ліворуч – у два рядки роки життя «1803–1890» та напис півколом «Остап Вересай».

ЮМ «Микола Лисенко» (26.03.2002, 2 грн, нейзильбер, Л. Корень, М. Кочубей) присвячена 160-й річниці від дня народження славетного українського композитора, засновника української класичної музики, піаніста, педагога, хорового диригента, громадського діяча й етнографа. На аверсі монети зображено нотний уривок з композиції «Молитва за Україну» (1885), над яким розміщено малий Державний Герб України, угорі – напис по колу «Україна», внизу – стилізовані квіти й написи в три рядки: «2», «гривні», «2002» та логотип Монетного двору НБУ. На реверсі – портрет М. Лисенка, по колу монети є напис «Микола Лисенко» (праворуч) та роки життя «1842–1912» (ліворуч).

ЮМ «Борис Лятошинський» (5.01.2005, 2 грн, нейзильбер, Н. Деревус-Лоренс, М. Деревус, Б. Груденко) приурочена 110-річчю від дня народження українського композитора та диригента. На аверсі монети вгорі півколом розміщено напис «Україна», під ним – малий Державний Герб України, на тлі нотних рядків зображено скрипковий ключ в обрамленні орнаменту, створеного за мотивами народних розписів, над нотними рядками – номінал «2 гривні», внизу – логотип Монетного двору НБУ та рік карбування монети – 2005. На реверсі – портрет композитора й півколом написи «Борис Лятошинський» і «1895–1968».

ПМ «Володимир Івасюк» (29.09.2009, 2 грн, нейзильбер, В. Атаманчук) присвячена композиторові, поету, естрадному співакові, одному з основоположників вітчизняної поп-музики, твори якого стали символом українського відродження 1980–90-х рр., здобули широке ви-

знання не лише в Україні, а й за її межами. На аверсі монети розміщено композицію зі стилізованої квітки червоної рути на тлі орнаментальної смуги (ліворуч). Музичні електроінструменти – праворуч. На реверсі монети зображено портрет композитора, обрамлений листям калини, на тлі стилізованої грамплатівки та розміщено написи: півколом «Володимир Івасюк» і роки життя «1949–1979».

ЮМ «Соломія Крушельницька» (12.11.1997, 2 грн, мідно-нікелевий сплав, В. Швецов) було викарбувано до 125-річчя від дня народження української оперної співачки. На реверсі монети зображено портрет у профіль, по колу розміщено написи: вгорі – «Соломія Крушельницька», внизу – «1872–1952». ПМ «Анатолій Солов'яненко» (22.09.1999, 2 грн, нейзильбер, М. Кочубей) присвячена постаті співака. На реверсі монети зображено портрет у профіль, круговий напис «Анатолій Солов'яненко» та роки його життя – «1932–1999». На аверсі згаданих монет у центрі кола, утвореного намистовим візерунком, розміщено зображення малого Державного Герба України в обрамленні гілок калини.

ЮМ «Іван Козловський» (15.03.2000, 2 грн, нейзильбер, М. Кочубей, М. Зноба) присвячена 100-річчю від дня народження українського й російського оперного співака. На аверсі монети розташовано дзеркальне зображення ліри на тлі матового рослинного орнаменту та написи: «2000», «Україна», «2», «гривні». На реверсі – портрет митця в профіль і напис по колу: «1900, Іван Козловський, 1993».

ЮМ «Борис Гмиря» (20.07.2003, 2 грн, нейзильбер, Л. Корень) викарбувана на честь 100-річчя від дня народження співака. На аверсі монети зображено скрипковий ключ, обрамлений букетом польових квітів, над ним праворуч – малий Державний Герб України, а внизу –

рік карбування монети (2003), кругові написи «Україна» (ліворуч), «2 гривні» (праворуч) та логотип Монетного двору НБУ. На реверсі розміщено портрет Б. Гмирі, праворуч від якого у два рядки подані роки його життя – 1903–1969, внизу – факсиміле видатного співака.

ЮМ «Серж Лифар» (25.02.2004, 2 грн, нейзильбер, О. Терьохіна, Н. Домовицьких) присвячена 100-річчю від дня народження видатного артиста балету, балетмейстера, педагога й теоретика балетного мистецтва. На аверсі на тлі рельєфного квадрата зображено стилізовану фігуру танцівника в образі Ікара (одна з найвідоміших ролей Лифаря), праворуч на дзеркальному фоні монети розміщено малий Державний Герб України, написи півколом «Україна», «2004», «2», «гривні» та логотип Монетного двору НБУ. На реверсі монети зображено профіль Сержа Лифаря (звернений праворуч) і напис у два рядки «Серж Лифар» (внизу), а праворуч – півколом роки життя «1904–1986».

ЮМ «Павло Вірський» (21.02.2005, 2 грн, нейзильбер, Ю. Скоблікова) створена з нагоди 100-річчя від дня народження українського балетмейстера, народного артиста СРСР. На аверсі півколом розміщено написи «Україна» (вгорі) та «2 гривні», а також логотип Монетного двору НБУ (унизу). В обрамленні намистового кола зображено композицію, що символізує український танок, – квіти зі стрічками, у середині якої – малий Державний Герб України, а над ним – рік карбування монети – 2005. На реверсі монети розміщено портрет у профіль, ліворуч від якого у два рядки – роки життя 1905–1975, унизу півколом – напис «Павло Вірський».

ЮМ «Марія Заньковецька» (15.06.2004, 2 грн, нейзильбер, В. Таран, О. і С. Харуки) присвячена 150-річчю від дня народження видатної актриси, громадської діячки, однієї з осно-

воположників українського національного театру, першій Народній артистці УРСР (1923). На аверсі на дзеркальному тлі зображено стилізовану квітку (в центрі), малий Державний Герб України, написи «Україна» (угорі), «2 гривні», «2004» (унизу). Ця композиція праворуч обрамлена стилізованою сценічною завісою. На реверсі монети, на передньому плані, праворуч, розміщено портрет, на другому плані – стилізований квітковий орнамент та по колу ліворуч – напис «Марія Заньковецька», а внизу – роки життя 1854–1934.

ЮМ «Леся Курбас» (26.02.2007, 2 грн, нейзильбер, В. Атаманчук) присвячена режисеру, актору, педагогу, драматургу та перекладачу, фундатору українського модерного театру «Березіль». На реверсі монети розташовано портрет Леся Курбаса на тлі стилізованого геометричного орнаменту, що використовувався під час оформлення театральних афіш у 20-і рр. ХХ ст.

Серія «Герої козацької доби», присвячена 500-річчю українського козацтва, репрезентує галерею героїчних постатей, захисників української нації, та найважливіші події вітчизняної історії XVI–XVIII ст. Відкриває серію ПМ «Козак Мамай» (23.07.1997, 20 грн, срібло, О. Івахненко) з типізованим образом українського козака, оспіваного в народних піснях, легендах, ушлявленого у витворах мистецтва. На аверсі монети, в центрі, в намистовому колі, розміщено композицію, що символізує національну ідею соборності України, об'єднання всіх українських земель, – геральдичні фігури покровителя Києва св. Архистратига Михаїла в лицарському обладунку зі списом та коронованого лева Галицько-Волинського князівства тримають малий Державний Герб України – тризуб на щиті. Над композицією розміщено

дату – 1997 – рік карбування монети. Вгорі по зовнішньому колу зроблено напис «Україна», внизу у два рядки є позначення номіналу монети – «20 гривень». Написи по колу відокремлені один від одного бароковими орнаментами із зображенням грифонів. Ліворуч від числа 20 – позначення і проба срібла – Ag 925, праворуч – його вага – 31,1. На реверсі монети, в центрі намистового кола, представлено композицію, що відтворює сюжет, популярний у народному мистецтві України XVIII–XX ст.: козак Мамай сидить по-турецькому в розкішно гаптованому, отороченому хутром жупані, палить люльку і грає на бандурі. Навколо нього – зображення традиційних атрибутів козацького військового побуту того часу: добре опоряджений кінь, прив'язаний до встромленого в землю списа з прапорцем на верхівці; молодий дуб, з якого звисає козацька шабля; пістоль і кістяна порохівниця; висока турецька шапка та пляшка оковитої. По зовнішньому колу написи: ліворуч – «Козак Мамай», праворуч – «лицар волі і честі». Вгорі ці написи розділено прапорцем на верхівці списа, внизу – стилізованою гілкою червоної калини.

До серії «Герої козацької доби» також увійшли: ПМ «Северин Наливайко» (21.01.1998, 20 грн, срібло, О. Івахненко), викарбувана на честь вождя селянсько-козацької війни проти іноземного панування; ПМ «Дмитро Вишневецький (Байда)» (31.03.1999), присвячена православному князеві й козацькому отаману, який збудував фортецю на о. Малій Хортиці, започаткувавши Запорозьку Січ; ПМ «Петро Дорошенко» (7.09.1999) – пам'яті гетьмана возз'єднаної української козацької держави; ПМ «Петро Сагайдачний» (6.03.2000), присвячена українському гетьману, видатному воєначальнику, дипломату, захиснику національної культури та освіти; ПМ «Іван Мазепа» (20.02.2001), зроблена на честь гетьмана Лівобережної України (1687–1709), суспільно-політичного діяча, мецената освіти й мистецтва; ПМ «Іван Сірко» (26.02.2002), присвячена козацькому воєначальнику й активному учаснику визвольної війни 1648–54 рр., славетному кошовому отаману Запорізької Січі, який здійснював успішні походи на Кримське ханство і причорноморські турецькі фортеці; ПМ «Кирило Розумовський» (27.11.2003, всі номіналом 10 грн, срібло, О. Іваненко), викарбувана в пам'ять про останнього гетьмана Лівобережної України графа

Кирила Розумовського (1728–1803) – високоосвічену людину, президента Петербурзької академії наук, фельдмаршала, камергера й сенатора. Крім названих, до серії «Герої козацької доби» відноситься ЮМ «350-річчя Конотопської битви» (19.06.2009, 10 грн, срібло, М. Кочубей, В. Таран, О. і С. Харуки), присвячена 350-й річниці перемоги війська, очолюваного гетьманом України Іваном Виговським, у битві під Конотопом у червні 1659 р. На аверсі монети на тлі крила (алегорії перемоги) зображено гетьманські клейноди, козацьку зброю та бандуру. Постаті, представлені на монетах серії «Герої козацької доби», широко оспівані в українських народних думах і піснях.

У згаданій серії пам'ятних монет «Видатні особистості України» представлено плеяду постатей, які відіграли визначну роль в історії, культурі, науці, а також мали значний вплив на українську музичну культуру. Серед зразків серії: ПМ «Григорій Сковорода» (21.06.1996, 1 млн крб, срібло, Т. Прохорова), створена в пам'ять про українського філософа і просвітителя XVIII ст.; ЮМ «Григорій Квітка-Основ'яненко» (18.11.2008, 2 грн, нейзильбер, В. Атаманчук), присвячена письменникові, культурно-громадському діячеві, основоположнику жанру соціально-побутової комедії в класичній українській літературі, найвідомішими творами якого є «Конотопська відьма», «Сватання на Гончарівці», «Пан Халявський», «Шельменко-денщик» тощо.

ПМ «Тарас Шевченко» (12.03.1997, 200 грн, О. Івахненко, С. Міненко, Т. Прохорова) – перша золота пам'ятна монета України. На реверсі монети, в центрі, зображено портрет Т. Шевченка, під яким знаходиться автограф поета. Поряд з портретом – кобзар з хлопчиком-поводирем біля сільської хати.

ЮМ «Микола Гоголь» (27.02.2009, 5 грн, срібло, В. Таран, О. і С. Харуки) присвячена 200-річчю від дня народження видатного письменника.

ЮМ «Павло Чубинський» (14.01.2009, 2 грн, нейзильбер, В. Атаманчук) викарбувана в пам'ять про етнографа, фольклориста, поета, громадського та культурного діяча, автора Гімна України «Ще не вмерла України...». На аверсі монети, вгорі, розміщено малий Державний Герб України, праворуч і ліворуч від якого – стилізований рослинний орнамент, у

центрі – композиція, що символізує етнографічні дослідження науковця – народні музичні інструменти, гетьманські клейноди тощо. На реверсі монети зображено портрет П. Чубинського в орнаментальному обрамленні та викарбувано написи: «Павло Чубинський» (угорі півколом), роки життя – «1839» (ліворуч) і «1884» (праворуч). ЮМ «Леонід Глібов» (24.09.2002, 2 грн, нейзильбер, М. Кочубей) присвячено 175-й річниці від дня народження відомого українського поета, байкаря, драматурга й літературного критика. На аверсі монети зображено малий Державний Герб України та написи «2002», «Україна», «2», «гривні», а також герої байки «Музики». ЮМ «Іван Франко» (23.08.2006, 5 грн, срібло; 2 грн, нейзильбер, Р. Чайковський) присвячена 150-річчю від дня народження видатного українського письменника, публіциста, громадсько-політичного діяча, театрознавця, фольклориста, етнографа, доктора філософії. ЮМ «Леся Українка» (1.09.1996, 200 000 крб, мідно-нікелевий сплав; 10.04.1996, 1 млн крб, срібло, О. Івахтенко) викарбувано до 125-річчя від дня народження поетеси; ЮМ «Максим Рильський» (21.02.2005, 2 грн, нейзильбер, В. Таран, О. і С. Харук) – до 100-річчя від дня народження класика української літератури ХХ ст., перекладача, вченого, громадського діяча. ЮМ «Володимир Сосюра» (23.01.1998, 2 грн, нейзильбер, М. Кочубей) присвячена 100-річчю від дня народження українського поета; ЮМ «Андрій Малишка» (30.09.2003, 2 грн, нейзильбер, М. Кочубей) – українському поету-піснярю. Ліричні твори А. Малишка на музику П. Майбороди («Київський вальс», «Пісня про рушник», «Стежина» тощо) стали народними піснями. ЮМ «Дмитро Луценко» (8.09.2006, 5 грн, срібло; 2 грн, нейзильбер, Р. Чайковський) присвячені 85-й річниці від дня народження автора текстів багатьох відомих пісень: «Києве мій», «Сивина», «Фронтовики», «Мамина вишня», «Осіньне золото» тощо. На реверсі монет зображено портрет поета, праворуч від якого – два суцвіття каштана та розміщено стилізовані написи: «Березова / Рудка 1921 / Київ 1989», по колу монети – «Як тебе не любити, Києве мій!» (угорі), «Дмитро Луценко» (внизу).

Серію «Народні музичні інструменти» представляють ПМ «Бандура» (23.12.2003), ПМ «Ліра» (21.12.2004, обидві номіналом 5 грн, мельхіор, нордік), ПМ «Цимбали» (22.12.2006);

ПМ «Бугай» (7.11.2007, обидві номіналом 5 грн, нікель, нордік). Усі – роботи художників В. Таран, О. і С. Харук. На рельєфних поверхнях аверсу монет символічно зображено звукові хвилі, струни інструментів у вигляді рослинних барокових орнаментів. На реверсі монет – музичні інструменти, по колу – бароковий орнамент. Легенди монет виконані у стилізованому (під козацький) шрифті.

Велику групу пам'ятних монет України становлять монети, введені в обіг з приводу відзначення річниць важливих подій національної історії та культури. У серії «Духовні скарби України» є ЮМ «Енеїда» (28.10.1998, 100 грн, золото, Р. Чайковський), випущена до 200-річчя першого видання поеми І. Котляревського «Енеїда». На аверсі монети зображено малий Державний Герб України в оточенні античних і козацьких атрибутів: дві ліри, шолом, шабля, куманець і сагайдак зі стрілами. На реверсі – гротескове зображення героїв поеми на тлі українського краєвиду: Еней і Дідона стоять обабіч центральної фігури козака-бандуриста.

ПМ «За твором М. В. Гоголя “Вечори на хуторі біля Диканьки”» (10.08.2009, 50 грн, срібло, елементи оздоблення монети – жовтий сапфір масою 0,06 карата, локальна позолота, В. Таран, О. і С. Харуки) присвячена творчості М. Гоголя, який створив поетичний образ українського народу, з надзвичайною художньою силою розкрив його самотній характер з притаманним йому почуттям гумору, а ліричний образ України, створений ним у творі «Вечори на хуторі біля Диканьки», назавжди увійшов до європейської літератури. Сюжет однієї з найяскравіших повістей збірки «Ніч перед Різдом», що є головною темою композиції монети, неодноразово втілювався і в музичних творах.

У серії «Відродження української державності» вийшла ПМ «Державний гімн України» (19.08.2005, 10 грн, срібло, В. Таран, О. і С. Харуки), присвячена державному символу і випущена на відзначення 140-ої річниці першого публічного виконання національного Гімну України. На аверсі монети, на тлі стилізованого Державного Прапора України, розміщено перші нотні рядки Державного Гімну України «Ще не вмерла України і слава, і воля». На реверсі – спіралеподібний напис «Сто сорокова річниця з часу першого публічного виконання Національного гімну України, автор мелодії –

Михайло Вербицький (1815–1870), автор слів – Павло Чубинський (1839–1884)», усередині якого – голографічне зображення стилізованої квітки.

У серії «Гетьманські столиці» вийшла ПМ «Глухів» (10.11.2008, 10 грн, срібло, А. Сніжко). Історичне минуле міста тісно пов'язане з процесами державо- і правотворення, розвитком музичної освіти. На аверсі монети розміщено малий Державний Герб України (угорі), під ним – рік карбування монети – 2008, напис півколом «Національний банк України», у центрі зображено гармату і дзвін, що виготовлялися в Глухові, внизу номінал – 10 гривень, позначення металу та проба – Ag 925, його маса – 31,1 (ліворуч) та логотип Монетного двору НБУ (праворуч). На реверсі монети – стилізована панорама міста, в центрі якої – Київська брама міської фортеці; угорі півколом напис – «Гетьманська столиця», під ним – герб міста й чотири портрети гетьманів і написи: «Іван Скоропадський», «Павло Полуботок», «Данило Апостол», «Кирило Розумовський», внизу між стилізованими фрагментами орнаменту розміщено напис «Глухів».

У серії «Пам'ятники архітектури України» вийшла ЮМ «120 років Одеському державному академічному театру опери та балету» (25.07.2007, 10 грн, срібло, В. Таран, О. і С. Харуки; 5 грн, нейзильбер, В. Атаманчук, В. Таран, О. і С. Харуки), присвячена 120-річчю відомої будівлі у стилі Бароко – Одеського державного академічного театру опери та балету. Театр, побудований за проектом архітекторів Фердинанда Фельнера і Германа Гельмера, було відкрито в 1887 р. Стеля зали для глядачів розписана віденським художником Францем Лефлером за сюжетами творів Шекспіра. Театр цікавий не тільки своєю архітектурою, але й багатю творчою біографією. На аверсі монети номіналом 10 грн зображено інтер'єр зали для глядачів, номіналом 5 грн – сцену з балету.

Деякі монети вийшли поза названими серіями. ЮМ «100 років Львівському театру опери та балету» (17.10.2000, 10 грн, срібло; 30.10.2000, 5 грн, нейзильбер, С. Бєляєв) присвячено одному з визначних центрів української оперної та балетної школи – Львівському державному академічному театру опери та балету ім. Івана Франка. На аверсі монет угорі розміщено малий Державний Герб України, зображен-

ня ліри між скульптурами, що символізують Комедію і Трагедію та прикрашають інтер'єр театру. ЮМ «100 років Чернівецькому музично-драматичному театру ім. О. Кобилянської» (3.10.2005, 10 грн, срібло, В. Таран, О. і С. Харуки) викарбувана на честь театру як архітектурному шедевру початку ХХ ст., окрасі міста, збудованому в 1904–1905 рр. за проектом австрійських архітекторів Фердинанда Фельнера та Германа Гельмера. На аверсі монети зображено скульптурну композицію з Мельпоменою (символ сценічного мистецтва), яка прикрашає портал театру, на реверсі монети – будівлю театру та пам'ятник О. Кобилянській, розміщений перед театром. ЮМ «140-річчя Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка» (1.12.2008, 5 грн, мідно-нікелевий сплав, Нордік, С. Іваненко) присвячена українському культурно-освітньому товариству, заснованому у Львові групою народовців (1868), основною метою якого було сприяти просвіті українського народу, утверджувати українську національну ідею, розвивати національну культуру, сформувати національну свідомість тощо. На аверсі монети зображено орнаментальне дерево життя, на реверсі – емблему товариства «Просвіта».

Звичайні планові тиражі золотих пам'ятних монет – від 1 до 5 тис., срібних – від 5 до 15 тис., з нейзильберу та мельхіору – від 20 до 100 тис. примірників.

Найсучасніші технології карбування й відповідно висока якість і художня вартість українських пам'ятних монет дозволяють їм претендувати на гідне місце на світовому нумізматичному ринку. НБУ як емітент ПМ було запрошено взяти участь у 25-ій Базельській монетній конвенції (1996, Швейцарія), у 105-ій, 106-ій і 108-ій Конвенціях Американської нумізматичної асоціації (1996, 1997, 1999, Денвер, Нью-Йорк, Чикаго), у Міжнародній нумізматичній виставці (1999, Штуттгарт, Німеччина) та ін.¹³

Інформація про пам'ятні монети України розміщена в авторитетних нумізматичних каталогах Г. Шена (Німеччина) і Ч. Краузе (США). В Україні видаються часописи «Нумізматика і фалеристика» (українською та російською мовами, від 1997 р.) та «Українська нумізматика і боністика» (українською й англійською мовами, від 1997 р.).

¹ Зварич В. Нумізматичний словник. – Л., 1979; Зварич В., Обухівський Р. Найважливіші нумізматичні терміни. – Л., 1966; Зварич В., Шуст Р. Нумізматика: Довідник. – Тернопіль; Л., 1998; Котляр М. Нумізматика // Енциклопедія банківської справи України. Довідкове вид. / За ред. В. Стельмаха. – К., 2001.

² Гнатишак М. Державні гроші України 1917–1920 років. – Клівленд (США), 1973; Гроші в Україні: факти і документи / Дмитрієнко М., Литвин В., Ющенко В., Яковлева Л. – К., 1998.

³ Щелоков А. Монети ССРСР: Каталог. – М., 1989.

⁴ Котляр М. Грошовий обіг доби феодалізму на території України. – К., 1971; Ющенко В., Панченко В. Історія української гривні. – К., 1999.

⁵ Омелянчик Р. Пам'ятні монети // Там само.

⁶ Аверс // Там само.

⁷ [Б.а.] Реверс // Там само.

⁸ Ілляш М. Легенда // Енциклопедія банківської справи України. Довідкове вид. / За ред. В. Стельмаха. – К., 2001.

⁹ [Б.а.] Гурт // Енциклопедія банківської справи України. Довідкове вид. / За ред. В. Стельмаха. – К., 2001.

¹⁰ Загородній А., Вознюк Г. Дизайн грошових знаків та цінних паперів // Енциклопедія банківської справи України. Довідкове вид. / За ред. В. Стельмаха. – К., 2001.

¹¹ Див.: <http://www.bank.gov.ua>.

¹² Далі подаємо такий порядок позначень: у дужках зазначаємо дату випуску монети в обіг, номінал, матеріал, з якого виготовлено, імена художників.

¹³ Терпило В. Монета – символ держави // Українська нумізматика і боністика. – 1999. – № 1.

В статье представлены памятные монеты, отчеканенные Нацбанком Украины, которые можно условно объединить по отношению их к украинской музыкальной культуре, посвященные известным композиторам, певцам, музыкально-театральным деятелям, музыкальным инструментам, отдельным музыкальным произведениям, зданиям театров.

Ключевые слова: нумизматика, памятные монеты, юбилейные монеты, аверс, реверс.